

یادداشت

خرید و فروش کلیه ناقض اصل سوم قانون اساسی

خرید و فروش اعضای بدن نه‌تنها ناقض اصل سوم و بخشی از فصل سوم است، بلکه با کرامت انسانی و حقوق اساسی شهروندان مغایرت دارد. زیرا هم بر مبنای قانون اساسی نهاد دولت موظف به تأمین رفاه مردم است -در این موضوع سلامت و درمان شهروندان از طریق فراهم ساختن قانونی عضو مورد نیاز است- و هم برابر میثاق‌های حقوق مدنی-سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که بیش از نیم قرن پیش دولت ایران به این دو معاهده پیوسته، تعهد و الزام قانونی مضاعف برای تأمین نیاز شهروندان بیمار و نیازمند عضو سالم پیش‌بینی شده است. اجرا و رعایت اصول قانون اساسی مانند تأمین رفاه شهروندان نیازمند تصویب قانون عادی و مجازات نیست. باید ضمانت اجرای مناسب بر پایه مطالعات متخصصان رشته‌های مختلف و مرتبط علمی و پژوهشگران مستقل دانشگاهی (به‌صورت میان‌رشته‌ای) برای یافتن و بسا ارائه روش‌ها و ابزارهای موردنیاز مالی، درمانی و قانونی با هدف رفع این مشکل به عنوان یک ضرورت حیاتی برای زیست سالم شهروندان پیش‌بینی و در صورت لزوم به عنوان قانون یا مصوبه لازم‌الاجرا برای همه تدوین شود. در عین حال باید تأکید شود که چنین اقدامی جرمی خاص و دارای مجازات نیست، مگر اینکه موجب آسیب جسمی و روانی به فرد یا افرادی شود و مشمول عنوان مجرمانه دیگری قرار گیرد که تنها با شرایط خاص هر پرونده قابل بررسی و داوری است. پس نمی‌توان در این باره حکم کلی صادر کرد. از نظر نظام پزشکی ایران و علم پزشکی به‌ویژه با رویکرد اخلاق پزشکی و توجه به سوغندی که پزشکان برای پایبندی به اصول اخلاقی و انسانی در اقدامات حرفه‌ای مشاوره و درمان یاد می‌کنند، ممکن است فروش کلیه یا هر عضو بدن -خواه زنده یا مرده- پذیرفتنی نباشد. اما ضرورت‌هایی مانند جلوگیری از مرگ یا زندگی همراه با رنج غیرقابل تحمل باعث می‌شود چنین اقدامی چه به عنوان اهدای عضو یا حتی فروش آن با شفافیت و چهارچوب حقوقی مشخص، از جمله آگاهی کامل گیرنده و دریافت‌کننده و با نظارت متخصصان پزشکی و ناظران قانونی، مجاز شناخته شود.

همچنان که دولت ایران بسا تدوین و ارائه لایحه «مبارزه با قاچاق انسان و اعضای بدن و مجازات عبوردهندگان غیرمجاز افراد از مرزهای کشور» به مجلس قانون‌گذاری، برای چنین موضوع پراهمیتی پیشنهاد چنین متن قانونی را داده است، در صورت اجماع دیدگاه کارشناسان جرم‌شناسی، متخصصان پیوند عضو، اقتصاددانان، جامعه‌شناسان و روانپزشکانی که در این باره پژوهش و تجربه دارند، می‌توان با ارزیابی تخصصی و حتی فراخوان از صاحب‌نظران برای ضرورت یا عدم ضرورت تدوین و تصویب قانون یا چهارچوب حقوقی دیگری درباره خرید، فروش، هر گونه بازاریابی یا دلالتی قانونی و ضوابط لازم برای تأمین نیاز افرادی که بدون اجبار و آسیب‌پذیری عضو خود یا فرد درگذشته را با شرایط قانونی ارائه می‌کنند و کسانی که به آن نیاز دارند، انجام داد.

با وجود یک سیستم شفاف داخلی برای پیوند اعضای بدن انسان، نباید دسترسی عادلانه به خدمات پیوند برای بیماران و جایگزین کردن یک شیوه قانونی متعارف و فراگیر نیاز بیماران به پیوند اعضا بدون پاسخ‌بماند این امر، در واقع به قانونمند کردن فرایند عرضه و تقاضا منجر شده و دست سوداگران و دلالان غیرقانونی را از این چرخه کوتاه‌می‌کند. باید همچون باور متخصصان جرم‌شناس مانند دکتر علی خالقی استاد دانشگاه تهران، در کنار توجه به راهبردهای وضعی، تکنیک‌های پیشگیری اجتماعی شامل مسئله آموزش نیروهای متخصص و آگاهی‌بخشی عمومی و فرهنگ‌سازی مناسب نیز در این باره انجام شود.

جایز بودن آن تأکید دارند و در مدل ایرانی نیز این موضوع پذیرفته شده است. «سیم‌فروش با تأکید بر عدم دخالت تیم جراحی و پزشکی در توافقات صورت گرفته بین دهندگان و گیرندگان کلیه ادامه داد: «بین طرفین هر توافقی صورت گیرد وظیفه ما نیست که دخالت کنیم و به همین سبب دولت و تیم پزشکی نیز در این مسائل ورود نمی‌کنند.» رئیس بخش پیوند کلیه بیمارستان لبافی‌نژاد سازمان تأمین اجتماعی گفت: «اگر فردی برای نجات دیگری ترغیب به اهدا شود و در قبال این حرکت خود هدی‌های دریافت کند که بتواند آن را به زخم زندگی‌اش بزند، این اقدام او بهتر از قاچاقچی‌گری و بسا لا رفتن از دیوار مردم است.» استاد ممتاز دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی اضافه کرد: «حتی در هلند سه ماه مرخصی با حقوق، به اهداکننده کلیه برای تشویق داده می‌شود. در آمریکا نیز اخیراً تمام هزینه‌های اهدای کلیه را بیمه‌ها تقبل می‌کنند. پرداخت ۵۰ میلیون تومان هدی‌ه اینار به‌صورت کاملاً قانونی و معافیت سربازی از حمایت‌های دولت به اهداکنندگان است که سیم‌فروش ضمن اشاره به آن‌ها، ادامه داد: «از افتخارات کشور ماست که با حمایت دولت و خیرین و همچنین تنها با دریافت ۴ میلیون تومان از سوی جراحان پیوند کلیه، در حال حاضر در این مرکز به‌صورت رایگان با دفتر چه بیمه درمانی پیوند کلیه انجام می‌شود. در حالی‌که در حال حاضر با این رقم حتی یک جراحی فشق انجام نمی‌شود.»

بالادستی گزارش شده و چه پیشنهاداتی ارائه کردید؟

پیشنهاد شد که همواره چندین مددکار در بنیادهای خیریه به مساعدت به بیماران کلیوی حضور داشته باشند و بسیاری آبرومندانه به تحقیق در زمینه نیاز واقعی افراد و توانایی مالی آن‌ها اقدام کنند. متأسفانه گاهی که در خصوص فرد از همسایگان و کاسیان محله او سؤال می‌شود، موجب جریحه‌دار شدن غرور و شخصیت بیمار و اطرافیان او می‌شود و افراد نیازمند به همین دلیل بعضاً از گرفتن کمک پشیمان و حاضر به مرگ می‌شوند.

همچنین باید صندوق‌های کمک به بیماران خاص به شکلی تأسیس و ایجاد شود که خیرین بهداشت و سلامت به این صندوق‌ها کمک کنند و با افراد نیازمند را شناسایی و شخصاً نیاز آن‌ها را مرتفع کنند.

کشور ما کشور فقیری نیست که در این زمینه دچار حیرانی و سرگشتگی شویم. نهاد دولت می‌تواند از محل بودجه‌های مختلف بدون تكدی و سؤال از مردم و نیکوکاران در این زمینه صندوق‌های مشخصی ایجاد کرده و به بیماران کمک کند. همچنین در مقابله با بازار سیاه و شکست دادن طمع‌کاران باید با جدیت وارد شود تا شرایطی فراهم شود که مشکل تمام نیازمندان کلیه از مجاری قانونی و شرعی بسیار آبرومندانه با حفظ شخصیت و شئونات اخلاقی آن‌ها مرتفع شود.

رئیس بخش پیوند کلیه بیمارستان شهید لبافی نژاد:

تیم پزشکی هیچ دخالتی در توافقات بین دهنده و گیرنده کلیه ندارد

لبافی‌نژاد، استاد ممتاز دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و رئیس قطب اورولوژی و پیوند کلیه ایران و نیز رئیس انجمن علمی پیوند کلیه ایران است. او در گفت‌وگو با «آتی‌نو» علت کوتاه‌تر بودن لیست انتظار پیوند کلیه در ایران را ابداع روش ایرانی پیوند کلیه مطرح کرد که برای اولین بار روش پیوند از غریبه مثلاً از زن به شوهر یا برعکس توسط تیم پزشکی بیمارستان شهید لبافی‌نژاد از سال ۱۹۷۸ کلید خورده است.

با همکاری مرکز بیماری‌های خاص وزارت بهداشت بر اساس چهارچوب خاصی بیماران کلیوی در کشور را پشتیبانی می‌کنند. «سیم‌فروش در تشریح شیوه عملکرد این مراکز اضافه کرد: «انجمن حمایت از بیماران کلیوی، اهداکنندگان و گیرندگان را شناسایی کرده و کار مددکاری انجام می‌دهد. در مواردی از مایشات لازم نیز رایگان انجام می‌شوند.» سیم‌فروش در پاسخ به اینکه اهداکنندگان کلیه برای ادامه زندگی خود با یک کلیه به مشکل برنمی‌خورند، گفت: «خوشبختانه در ۶ هزار پیوندی که تا به حال در این مرکز انجام داده‌ایم، اهداکنندگان در قبل و بعد از جراحی هیچ مشکلی نداشته‌اند. اگر چه در هر حال پیوند کلیه یک عمل جراحی و با عوارض خاص احتمالی است.

او ادامه داد: «تمام نتایج پیوند ما در مرکز پیوند آلمان در هایدلبرگ ثبت شده است. کلیه‌های پیوندی مرکز پزشکی شهید لبافی‌نژاد ۹۲ درصد کار کرد در یک‌سال بوده که جزو

از حدود ۲۳ سال پیش برای نخستین بار در خاور میانه در بیمارستان شهید لبافی نژاد اهدای کلیه به روش لا پاراسکوپی در اهداکنندگان زنده آغاز شد. در حال حاضر بیش از ۳ هزار اهدای کلیه با لا پاراسکوپی در این مرکز انجام شده و تنها رقیب اهدای کلیه با لا کاروسکوپی در این مرکز انجام شده و تنها رقیب ما در این زمینه کشور ترکیه است

بهترین نتایج دنیا به برکت مدل ایرانی پیوند است.» رئیس بخش پیوند کلیه بیمارستان شهید لبافی‌نژاد سازمان تأمین اجتماعی اضافه کرد که اهداکننده مانند کسی که به‌طور مادرزادی یک کلیه نداشته، یا بر اثر سنگ کلیه، کلیه‌اش خارج شده، زندگی طبیعی با طول عمر طبیعی خواهد داشت.

عدم دخالت تیم پزشکی

سیم‌فروش در پایان در پاسخ به پرسشی در خصوص خرید و فروش کلیه در کشور گفت: «طبق فتوای حضرت امام(ره) در پاسخ به حکم فروش کلیه و اینکه آیا جایز است، ایشان فرمودند که اگر برای نجات جان انسان باشد نه‌تنها جایز، بلکه امر پسندیده‌ای است.» او گفت: «اگر چه خرید و فروش کلیه از نظر مسائل عقلانی موضوع بسیار بحث‌برانگیزی در دنیاست، اما در کشور ما تمام علما در خصوص پیوند از زنده و دریافت هدیه و یا حتی فروش برای نجات انسان بر

کرد: «کشور ما در پیوند کلیه از زنده، مقام هشتم را در خاورمیانه دارد و در دنیا مقام سی‌وششم از مجموع پیوند از مرگ مغزی و زنده را به خود اختصاص داده است.» به گفته رئیس انجمن علمی پیوند کلیه، بیماران کلیوی در ایران در دسته بیماران خاص قرار دارند و انجام پیوند کلیه در بیمارستان‌های مجهز دانشگاهی به‌صورت رایگان انجام می‌شود.

او افزود: «اوایل انقلاب که بیماران برای پیوند به خارج از کشور اعزام می‌شدند ۱۰۰ هزار دلار برای پیوند یک بیمار پرداخت می‌شد و بیماران ایرانی که به انگلیس می‌رفتند هزینه آن‌ها ۵۰ هزار دلار بود. بنابراین می‌بینید که با انجام بیش از ۶۰ هزار پیوند کلیه در ایران چه مقدار صرفه‌جویی ارزی شده که در مصارف بهداشتی دیگر کشور به کار گرفته شده است.»

استاد ممتاز دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با اشاره

به اینکه قبلاً عقیده بر این بود که بیمار باید ۶ تا ۷ ماه دیالیز شود و بعد پیوند کلیه انجام شود، گفت: «امروزه مشخص شده هر چه تعداد دیالیزها افزون‌تر باشد رگ‌های بیمار سفت‌تر و حال عمومی او بدتر و ضعیف‌تر می‌شود. بنابراین با توجه به اینکه ما لیست انتظار پیوند را حذف کرده‌ایم، به محض بروز نارسایی مزمن کلیه بیمار، سریعاً عمل پیوند انجام می‌شود.»

۷۰۰ پیوند کلیه اطفال

سیم‌فروش سابقه پیوند کلیه اطفال در کشور را حدود ۲۳ سال اعلام کرد و گفت: «تاکنون بیش از ۷۰۰ پیوند کلیه اطفال در این بخش بیمارستان لبافی‌نژاد انجام شده است. یک بچه ۳،۵ ساله کوچک‌ترین کودکی بوده که در این مرکز عمل پیوند کلیه شده است.» او در پاسخ به ارزیابی عملکرد انجمن‌های حمایت از بیماران کلیوی و بیماری‌های خاص در ایران گفت: «این مراکز

گفت‌وگو

«کشور ما در پیوند کلیه یکی از پیشرفته‌ترین کشورهای دنیااست. قبل از انقلاب تنها حدود صد پیوند کلیه انجام شده بود. بعد از انقلاب جهش بزرگی در پیوند کلیه در کشور ایجاد شد، به‌طوری که در ۴۰ سال گذشته بیش از ۶۰ هزار پیوند کلیه در کشور در ۳۰ مرکز پیوند کلیه انجام شده است. در حال حاضر ایران در پیوند کلیه از مرگ مغزی مقام اول را در منطقه به خود اختصاص داده است.» این بخشی از صحبت‌های دکتر ناصر سیم‌فروش، رئیس بخش پیوند کلیه بیمارستان شهید

سیم‌فروش با تأکید بر اینکه یکی از مشخصات مرکز شهید لبافی‌نژاد در زمینه پیوند کلیه، ابتکار و ایجاد «مدل ایرانی پیوند کلیه است»، گفت: «این مدل پیوند از زنده غیرفامیل است و اولین بار از یک زن به شوهر که از نظر ژنتیکی غیرفامیل بودند در مرکز ما انجام شد. این روش انقلابی در پیوند کلیه ایجاد کرد.»

او در توضیح بیشتر این روش پیوند کلیه افزود: «در این مدل تنها ایرانی به ایرانی می‌تواند کلیه اهدا کند و مخصوص ایرانیان است. مثلاً اگر یک آذربایجانی یا یک عراقی بخواهد در ایران پیوند کلیه انجام دهد باید و حتماً دهنده هم تبعیت داشته باشد.»

یک مدل اخلاقی

رئیس انجمن علمی پیوند کلیه ایران با اشاره به اقبال جهانی به مدل ایرانی پیوند کلیه گفت: «یک دانشمند اخلاق به نام «سیگرید فرای روز» که رئیس گروه اخلاق پزشکی دانشگاه میشیگان بود گفته بود که وقت آن رسیده در آمریکا نیز از تجربیات ایران برای نجات جان بیماران کلیوی استفاده شود.»

رئیس قطب اورولوژی و پیوند کلیه ایران در ادامه با اشاره به اینکه در آمریکا در حدود صد هزار نفر در لیست انتظار پیوند هستند، افزود: «هر سال ۷ هزار بیمار دیالیزی در لیست انتظار این کشور جان خود را از دست می‌دهند، قبل از اینکه به کلیه مورد نظر خود دست یابند.»

استاد ممتاز دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در مرور یکی دیگر از ابتکارات بیمارستان شهید لبافی‌نژاد در این زمینه گفت: «از حدود ۲۳ سال پیش برای نخستین بار در خاورمیانه، در مرکز ما اهدای کلیه به روش لا پاراسکوپی در اهداکنندگان زنده آغاز شد. در حال حاضر بیش از ۳ هزار اهدای کلیه با لا پاراسکوپی در مرکز ما انجام شده و تنها رقیب ما در این زمینه کشور ترکیه است.» سیم‌فروش با اشاره به ابتکارات فراوان تیم جراحی پیوند کلیه این بیمارستان افزود: «پیوند کلیه دوم و سوم، پیوند کلیه در اطفال و افراد خیلی جاقی با موفقیت در این مرکز انجام شده است.»

او با تأکید بر اینکه ایران در حال حاضر یکی از کوتاه‌ترین لیست‌های انتظار را در دنیا برای پیوند کلیه دارد، اضافه

گفت‌وگو

«شواهد عینی نشان می‌دهد که فروشندگان معمولاً با مذاکره شفاهی قیمت و از طریق بازار آزاد برای فروش کلیه خود اقدام می‌کنند.» این بخشی از صحبت‌های مجیدابهری، کارشناس آسیب‌شناسی اجتماعی و از پژوهشگران طرح پژوهشی «واکاوی مسائل کلیه‌فروشی در کشور» است. او به‌همراه تیمی از پژوهشگران بنیاد علوم رفتاری به مدت سه‌سال (۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶) مسأله کلیه‌فروشی را رصد کرده و به نتایج قابل توجهی دست پیدا کردند که در ادامه گفت‌وگوی ما با این پژوهشگر را می‌خوانید.

آیا فروش کلیه مختص ایران است و چه عواملی به افزایش تعداد فروشندگان کلیه در کشور دامن می‌زند؟

فروش اعضای بدن به‌ویژه کلیه در بسیاری از کشورهای جهان، مخصوصاً در آسیا و آسیای جنوب شرقی معمول و متداول است. در کشور ما نیز از گذشته دور این موضوع وجود داشته، اما با افزایش تورم و بیکاری چشمگیر در جامعه فروشندگان کلیه به‌طور ناگهانی بروز این مسئله روند صعودی و مضاعف پیدا کرده است. به‌طوری که با توجه به گرانی و تورم روزانه موجود در کشور، صف فروشندگان اضافه شده و ساعت به ساعت نیز بر تعداد آن‌ها افزوده می‌شود.

طبق بررسی‌های میدانی انجام شده